

Ανάλυση στα γεγονότα

Η Νέα Τάξη της παγκόσμιας καπιταλιστικής «αναρχίας»

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Του ΤΑΚΗ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τις τελευταίες εβδομάδες εντάθηκε η πιστωτική κρίση που άρχισε να κορυφώνεται το καλοκαίρι, με τις τιμές στα χρηματιστήρια να πέφτουν και τις σημαντικότερες κεντρικές τράπεζες του κόσμου να επεμβαίνουν μαζικά στη διατραπεζική αγορά. Ήδη κάποιοι αναλυτές μιλούν για κίνδυνο κατάρρευσης ολόκληρου του τραπεζικού συστήματος και την πιθανότητα μιας παγκόσμιας ύφεσης, παρόμοιας με αυτήν που ακολούθησε το κραχ του 1929, ενώ ακόμη και οι πιο συντηρητικοί ανάμεσά τους μιλούν για την πιθανότητα ενός νέου στασιμοληθωρισμού, παρόμοιου με αυτόν της δεκαετίας του 1970. Τέλος, άλλοι, στη ρεφορμιστική Αριστερά, που βρίσκονται σε αδυναμία να εξηγήσουν τον συστημικό χαρακτήρα της παγκοσμιοποίησης, υποστηρίζουν ακόμη την αστήρικτη θέση για τη δήθεν ανυπαρξία μιας Νέας Διεθνούς Τάξης και «ερμηνεύουν» τη σημερινή πραγματικότητα ως απλή κατάσταση «αταξίας» και «αποδόμησης» της παλιάς Τάξης¹. Αντίστοιχα, άλλοι υποστηρίζουν την εσφαλμένη Καστοριαδική άποψη, η οποία, επίσης, πάσχει από έλλειψη θεωρητικής ανάλυσης για την παγκοσμιοποίηση, ότι απλώς αντιμετωπίζουμε μια «οπισθοδρόμηση» σε ένα καπιταλιστικό καζίνο². Ποια είναι λοιπόν τα αίτια και οι επιπτώσεις της νέας κρίσης και τι γενικότερα συμπεράσματα μπορούμε να συναγάγουμε από αυτήν;

Τα μητροπολιτικά καπιταλιστικά κέντρα στη διάρκεια της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1970 -όταν ο κρατικιστικός καπιταλισμός, που στηριζόταν βασικά στην εσωτερική αγορά άρχισε να γίνεται πλανητικός μέσω της μαζικής επέκτασης των πολυεθνικών επιχειρήσεων- πέρασαν από μια διαδικασία (ελεγχόμενης από τις δυτικές ελίτ) αποβιομηχάνισης³. Το άνοιγμα και η απελευθέρωση των αγορών εμπορευμάτων και κεφαλαίου επέτρεπε τη μαζική εξαγωγή επενδυτικού κεφαλαίου προς τους παραδείσιους άθλια αμειβόμενης (αλλά εκπαιδευμένης) εργασίας στην Ασία, και αργότερα στην Αν. Ευρώπη του τέως «υπαρκτού». Η εξέλιξη αυτή δεν είχε καμία σχέση με τις ανοήτως υποστηριζόμενες θέσεις για τη δημιουργία νέων οικονομικών «γιγάντων» και νέων «πόλων», αλλά αφορούσε ένα νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας που επέβαλε τη διατήρηση της υψηλής έρευνας και τεχνολογίας, καθώς και των εξειδικευμένων αγορών για χρηματοπιστωτικά «προϊόντα» κ.λπ. στα δυτικά μητροπολιτικά κέντρα -τα οποία εξακολουθούν να συγκεντρώνουν την παγκόσμια οικονομική δύναμη- και τη μεταφορά μεγάλων τμημάτων της μεταποιητικής διαδικασίας σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία, όπου δημιουργούνται μερικές νησίδες «ανάπτυξης» μέσα σε ωκεανούς εξαθλίωσης και υπανάπτυξης που τροφοδοτούν με φτηνό εργατικό δυναμικό τις νέες (βασικά ελεγχόμενες από τα μητροπολιτικά κέντρα) εξαγωγικές βιομηχανίες.

Η συνέπεια αυτής της διαδικασίας δεν ήταν μόνο η μαζική ανεργία στη Δύση, που σήμερα συγκαλύπτεται με τη μερική και ευκαιριακή απασχόληση, τα μετεκπαιδευτικά προγράμματα κ.λπ., αλλά και η τεράστια επέκταση της πιστωτικής αγοράς, η οποία μάλιστα, με το άνοιγμα των αγορών, μετατράπηκε σε πλανητική. Στη Βρετανία, για παράδειγμα, το μισό σχεδόν της οικονομικής μεγέθυνσης οφείλεται στον πιστωτικό τομέα, ενώ στις ΗΠΑ οι πιστωτικές υπηρεσίες εισέπραξαν σχεδόν το ένα τρίτο των περσινών κερδών-ρεκόρ⁴. Οι πιστωτικοί οίκοι στις ΗΠΑ στήριζαν την ανάπτυξη τους στην άκρως κερδοφόρα αγορά ακινήτων και έτσι, όταν οι δυνατότητες χορήγησης δανείων στα εύπορα στρώματα εξαντλήθηκαν, αναγκάστηκαν να στραφούν στα δάνεια υψηλού ρίσκου, χορηγώντας χαμηλότοκα στεγαστικά δάνεια στα κατώτερα εισοδηματικά στρώματα που επιδίωκαν και αυτά να μετάσχουν στο «αμερικανικό όνειρο». Το αναπόφευκτο αποτέλεσμα ήταν ότι όταν, μετά την «περίοδο χάριτος», άρχισαν ν' αυξάνουν οι πληρωμές για επιτόκια, πολλοί από τους δανειολήπτες βρέθηκαν σε αδυναμία να πληρώσουν τις δόσεις τους και τα σπίτια τους άρχισαν να κατάσχονται. Οι ελίτ όμως που έλεγχαν τις πιστωτικές υπηρεσίες είχαν ήδη φροντίσει με διάφορα πιστωτικά τεχνάσματα να «μοιράσουν» τον κίνδυνο -μέσα από «τιτλοποιημένα πακέτα» που πωλούνταν με μορφή ομολόγων σε όλα τα μήκη και πλάτη της Γης. Δηλαδή, είχαν ήδη καταφέρει να μεταθέσουν ουσιαστικά τον κίνδυνο σε ιδιωτικά συνταξιοδοτικά ταμεία ανά τον πλανήτη, ακόμη και σε δημοτικά συμβούλια σε πολίχνες της... Νορβηγίας που αγόρασαν του τίτλους, πιστεύοντας αφελώς τις υποσχέσεις των μεσαζόντων ότι το κεφάλαιό τους θα πολλαπλασιαστεί και έτσι θα μπορούσαν να καλύψουν επαρκώς τις ανάγκες κοινωνικής πρόνοιας, πράγμα που δεν έκανε πια το κράτος!

Ένα άλλο όμως, ανεπιθύμητο για τις ελίτ αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία μιας γενικότερης κρίσης «εμπιστοσύνης» στον πιστωτικό τομέα, η οποία έθετε σε κίνδυνο τα πιστωτικά και τραπεζικά συστήματα, η βιωσιμότητα των οποίων στηρίζεται ως γνωστόν στην εμπιστοσύνη των πελατών τους. Στη Βρετανία, για παράδειγμα, «από σπόντα» χρεοκόπησε η Northern Rock, δημιουργώντας ένα θέαμα που θύμιζε... Αργεντινή, με τους καταθέτες να κάνουν ολονύκτιες ουρές για να αποσύρουν τις καταθέσεις τους που κινδύνευαν. Η κρίση, μάλιστα, εμπιστοσύνης αφορούσε όχι μόνο τους καταθέτες/δανειολήπτες, αλλά και τις τράπεζες, που έβλεπαν να κινδυνεύουν τα αποθεματικά τους από τα επισφαλή δάνεια σε πιστωτικούς οίκους, αλλά και οι ίδιοι οι τίτλοι τους, κάποιοι από τους οποίους μπορεί ήδη να είχαν γίνει επισφαλείς, αλλά στο χάος της πλανητικής πιστωτικής αγοράς που έχουν δημιουργήσει οι τιτλοποιημένα πακέτα κανένας πια δεν ξέρει πού ακριβώς βρίσκονται αυτοί οι τίτλοι! Έτσι, άρχισαν οι τράπεζες να περικλύουν δραστηριότητες τις δανειοδοτικές δραστηριότητές τους, δημιουργώντας μια τεχνητή κρίση ρευστότητας, που υποχρέωσε τις κεντρικές τράπεζες να κάνουν πρόσφατα επανειλημμένες επεμβάσεις για την ενίσχυσή της.

Ο κίνδυνος σήμερα λοιπόν είναι ότι η αύξηση αυτή της ρευστότητας (σε συνδυασμό με άλλους, κερδοσκοπικούς και μη, παράγοντες που δημιουργούν πληθωριστικές αυξήσεις στις τιμές πρώτων υλών, όπως το πετρέλαιο, με αλυσιδωτές αντιδράσεις) μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική αύξηση του πληθωρισμού. Συγχρόνως, η ύφεση στην αγορά ακινήτων σε συνδυασμό με την κρίση εμπιστοσύνης δημιουργούν συνθήκες γενικότερης ύφεσης, μέσω της πίεσης που ασκείται στον καταναλωτισμό, ο οποίος συντηρούσε την ανάπτυξη αυτά τα χρόνια. Έτσι αναδύεται ο κίνδυνος κρίσης στασιμοπληθωρισμού.

Η κρίση όμως αυτή, όπως και οι προηγούμενες κρίσεις στη διάρκεια της περιόδου της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης (1987, 1990, 1994, 1997/8, 2001 κ.λπ.), αλλά και πριν, στη διάρκεια της κρατικιστικής περιόδου (1973/4, 1979 κ.λπ.), ή και της προπολεμικής, δεν αντιπροσωπεύουν κάτι το νέο στο καπιταλιστικό σύστημα της οικονομίας της αγοράς. Γι' αυτό και η εξαφάνιση της «αναρχίας» της αγοράς ήταν πάντοτε αίτημα της αντισυστημικής Αριστεράς. Το σύστημα δηλαδή δεν έγινε τώρα «καζίνο», όπως υποστήριζε ο Καστοριάδης, αλλά πάντοτε ήταν, και σε ολόκληρη τη διακοσαετή ιστορία του μαστιζόταν από κρίσεις -εκτός από τον μισό περίπου αιώνα του κρατισμού που ήταν κάπως ελεγχόμενες. Απλώς, τώρα το καζίνο είναι πλανητικό και η Νέα Τάξη -που ακριβώς εκφράζει αυτή την πλανητικού πια επιπέδου αναρχία- είναι μεν ασύμβατη με τους ευσεβείς πόθους της ρεφορμιστικής Αριστεράς, αλλά δεν παύει να είναι πραγματικότητα!

<http://www.inclusivedemocracy.org/fotopoulos/>

1. Κ. Βεργόπουλος, «Το μεγάλο ρήγμα. Η αποδόμηση του κόσμου» (Λιβάνης, 2007).
2. Κ. Καστοριάδης, «Η "ορθολογικότητα" του καπιταλισμού» (Υψίλον, 1998).
3. Τ. Φωτόπουλος, «Η Πολυδιάστατη Κρίση και η Περιεκτική Δημοκρατία» (γόρδιος 2005) κεφ. 2-4.
4. Bob Heller, «Financiers' greed has put capitalism at risk», Observer, 9/9/07.